

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Verlauff.
I. E. Borro.

Efterretninger

om

Stalieneren **J. F. Borrv**'s

Ophold ved det danske Hof

i Aarene 1667, 70.

af

Prof. **Werlauff**.

Særskilt Aftryk af dansk Minerva.

Kjøbenhavn, 1817.

Trykt hos **Schütz & Mandra**, Nøntergaden 128.

Regimentschirurg og Overmedicus

ved Almindelig Hospital

J. C. W. B e n d t,

Ridder af Dannebrog,

min mangeaarige trofaste Ven

hølliget.

Paa den Tid da det chymiske Studium var i sin Barndom, og ikke saameget dybere Indsigt i Naturens Helligdom som Frembringelse af Guld, den philosophiske Steen og Universalmedicin vare de store Problemer, hvorpaa Chymisternes Forsøg gik ud, er det begribeligt, at ikke blot Chymister ex professo men og Andre uden Hensyn til Rion, Stand eller Stilling arbejdede til et Maal, hvis Opnaaelse lovede dem næsten alle tænkelige physiske og moralske Goder, og at de med Glæde greb enhver Haand, som de troede i Stand til

at at føre dem hiint Maal nærmere. Fra det femtende til det syttende Aarhundrede fandtes derfor mange fyrstelige Personer i Europa, som selv syttede med Alchymien og næsten ved ethvert Hof en Hofalchymist, som holdtes høit i Ære og hvis Tjeneste, naar han havde vidst at forskaffe sig et Navn, med Begierlighed søgtes.

Det er ikke let at sige, hvilken af vore gamle Konger var den første, som sølte Trang til at nærme sig Naturens Mysterier paa de Veie, Tidsalderen viiste. Maa skee var det Christian II, som selv syttede med Lægekunsten *) og hvis Fortrolige Sigbrit vi i det ringeste kiende som Dilettantinde i Alchymien a). Men at Christian III. fandt Behag i at overvære chymiske Forsøg, have vi en Samtidig Vidnesbyrd for b), og synes end ikke Frederik II. selv at have interesseret sig derfor, saa var dette derimod desmeere Tilfældet med hans Dronning Sophia, hvem Lhyge Brahe vel tildeels havde at takke for den Kongelige Kundskab, der satte ham i Stand til at dyrke ved Siden

*) Hans libri medicinales nævnes i H. Ranzovii de conservanda valetudine liber. Trf. 1604. 12. p. 95.

a) Kbhv. Vid. S. Sfr. IV. S. 243. sq.

b) E. Læti de republ. Noriberg. Ep. nunc.

af den himmelske ogsaa, efter hans egne Udtryk, den jordiske Astronomie c).

Men først under Christian IV. og Frederich III. finde vi saavel et Hoflaboratorium, hvori de selv stundom søgte Adspredelse efter kongelige Sorger, som bestillede Hofchymici. Christian IV. der dog ikke saameget synes at have seet hen til Chymiens mystiske Tendenz som til dens Indflydelse paa Deconomie og Technologie havde paa Friderichsborg et Apothek hvori Aqua-viter, lugtende Waade o. s. v. til Hoffets Fornødenhed bleve distillerede, og paa Rosenborgslot eller som det kaldtes, i Kongens Hauge, et eget chymisk Laboratorium, med et fast Personale d). Den herved ansatte Laborant var Peder Diderik Panngl, en Husumer af Fødsel, som fra Keiser Rudolf II. Hof kom herind og allerede i Aaret 1613 nævnes som Kongelig Chymicus, i hvilken Tjeneste han synes at være forbleven til

X 2

c) Epistolæ Astronomicæ p. 36. Gallendi Vita T. Brahe p. 68. Man kan af Hr. Regimentschirurg og Ridder Wendt haabe at see en egen-Undersøgelse som vil sætte T. Brahes chymiske Arbejder i et nyt Lys.

d) Danske Magasin. V. S. 210.

(In Døb e). Han havde et stort Ryk), kiøndt han ved trykte Skrifter ei har giort sig synderlig bekiøndt g). Men i Haandskrivt har man derimod

e) J. N. 1642 havde han aarlig Besølbning af 187 Rdlr. 2 Ort. *ibid.* S. 211.

f) Molleri Cimbr. litt. II. p. 747. *I Dedicat* ionentit Christ. IV. foran Angeli Salæ Vicentini Veneti Chymiatrī, von etlichen Fædfftigen und hochbewerthen spagyrischen Medicamenten, ein gründliche Erklärung, wie dieselben mit grosser Nutzbarkeit wider vielerley Krankheiten und Leibbeschwermissen sollen gebraucht werden. Wandesbeck 1624. 4. siges at Kongen er saa forsynet med duelige Læger, som nogen Potentat i Europa "sonderlich aber belangend die Chymiamedicam, bann C. R. W. zu Fortsetzung dessen, "in Copenhagen eignes habenden trefflichen Laboratorii chymici, eine wolgefahrete und in rebus "chymiatricis wohlgegründete Person, als nemlich "Hrn. Petrum Panygk's, auff Dero Unkosten "welbestelten Chymiatrum unterhalten, welcher "allerley spagyrischen Medicamenten, so rationaliter "und mit solchen Fleiss zu bereiten wisse, als immer "einiger gelehrter und von langer wolgeübter und erfahrener Chymilater, thun mag."

g) Det æneste trykte man har af ham findes i Bartholini Cista medica p. 362-64.

af ham paa det kongelige Bibliothek et tykt Bind, indeholdende en stor Mængde chymiske, medicinske og kosmetiske Recepter, tildeels ham meddeelte af kongelige og abelige Personer, hvoraf man seer, at Christian IV. var i Besiddelse af mange Arcana h), som han slundom endog med store Bekostninger havde forskaffet sig i). Efter Payngks

h) cf. *Cista medica*. p. 270.

i) Dette Haandskr. er No. 272 i: Pol. af den gamle Kongel. Samling. Paa Bindet findes Bogstaverne P. D. P. Foran er skrevet: Hunc librum mihi Ahafuerq Payngk dono dedit dulcissimus parens D. Petrus Theodoricus Payngk, cujus anima jam fruitur æterna beatitudine. Blandt de mangehaande tydske og latinske Recepter kunde følgende have et Slags historisk Interesse: S: 160. "Schblinn zu zarten handen, so Kön. Majest. zu "Dannemarcken, mit auffem Lande Braunschwehch "zugesendt, solches für Ihre Maj. zu richten. A. "1615 d. 12 Oct. S. 281. Apostemenwasser des "Durchl. F. und H. Hrn. Ulrichen, Herzog zu "Schleswich, Holstein zc. Bischoffen zu Erwabstede und "Bügow, woburdh S. F. S. von einer gefherlichen "innerlichen Apostema negeß Gottes hülf ist errettet "worden: ist mir vom Christiano IV. allergnäd. "mittgetheitet worden. 1613. d. 24 Juli. S. 386. "Das höchste Geheimbnis der gebenedeiten Steins

Dod samme Kar som Bræmseebrofreseden blev sluttet (1645), synes de Sorgen, der forbittrede Kon-

"der weisen, nach dem Process und Meinung Theoph.
 "Paracelsi, in seiner Tinctura Phyllicorum mit
 "angehefften Bericht wie durch die alte Philosophos
 "procedirt worden; vom dem Allerh. König Chri-
 "stian IV. zu Dännemarc 2c. melnem allergn. Frn-
 "und Kön. aus sondren grossen Gnaden gnädigst mit-
 "getheilt worden im Jahr 1615. S. 510. Ein weiße
 "Aquavitæ; so die Gräffin von Mansfelt Kön. Chri-
 "stian III. zu Dännem. gelehnet, mir aber vom
 "Christ. IV. gnädigst mitgetheilte 1617. 4 Oct.
 "S. 521. Salbe zu den Wassen, damit das sie nicht
 "verrüsten, wofür Kön. Maj. 100 Rthlr. dem Daniel
 "von der Grede geben lassen, damit er mirs lernen
 "sollte. S. 529. Candela pro fumo cum Umbra &
 "Bibeth so nach Kön. Maj. Recept d. 30 Oct. 1628
 "das erste Mahl gemacht worden. p. 531. Nobiliss.
 "viri D. Andr. Sincklers Rec. contra dolores
 "podagricos. S. 602. Pflaster nebenst beigefügten
 "Sp. Nervali, so Ihr. Kön. Maj. zu Behuf des
 "Füsse von einem Dr. Med. von Bremen ist verordnet.
 "S. 606. Remedium antepilepticum Nob. Dnæ
 "Helle Rosenkrantz quo multi sanati sunt
 "S. 607. Consilium Donati Frewalds contra Po-
 "dagram. Welchs Kön. Maj. zu Dännemarchen
 "Christ. IV. von ihm gebraucht zur præservation
 "des Podagræ, undt wie woll diese nicht so gar son-

gens sidste Dage, at have afbraget hans Sind fra de ham forðum saa kiære Syssler og Laboratoriet at være kommet i Forsald; i det ringeste fortæller Otto Sperling k), at Payngks Rudsk forestod det 1648, da Kongen døde. Men under Estermanden reiste baade det chymiske Studium og Laboratoriet sig igien. Friderich III. som indtil sit 38de Aar ikke havde kundet nære større

"berlich geholffen, hab ich's gleichwol nur deshalb
 "anzeigen wollen, weil er von Ihr. Kön. Maj. 250
 "Rosenoblen und eine güldene Kette hiervor bekommen
 "hatt. geschehen in J. 1616. Demnach sicherer
 "und leichter ist morbum præcavere, als præsen-
 "tem curare, und aber Ihr. Kön. Maj. mein gnädigster Herr aus gewissen Ursachen zu be-
 "wuster Ungelegenheit, nicht wenige Disposition haben;
 "als ist rathsam das J. R. M. zur præservation
 "monatlichen, bevooraus wenn im Trinken ein Exces
 "begangen, einmahl des Morgens nüchtern ein oder
 "zwey Stunden vor der Mahlzeit in einer warmen
 "Brühe ein gwintlein von dem Pulver A. einnehmen zc.
 "S. 611. Process., wie man die Tinctur aus der
 "Anchusa oder rothen Dhsenzungen zu Präparirung
 "des Rosenbalsams beretten soll. Welcher Ihr. Kön.
 "Maj. von Nürnberg um ein ansehnliches an
 "sich gekaufet."

k) Nye Saml. til danske Historie III. S. 223.

Haab end høit engang at erholde et geistligt Fyrstendømme i Tydskland, havde derfor lagt mere Vind paa udbredt Lærdom, end han maaskee vilde have gjort, dersom han kunde have forudseet den gunstige Bending hans Skiebne tog i en modnere Alder; denne Tilbøielighed fulgte ham paa Thronen og til hans Død fandt theologisk Polemik og nordiske Oldsager, klassisk Philologie og Naturvidenskaber i denne lærde Konge en lige ivrig Dyrker og Befordrer. Selv arbejdede han med Jær i sit chymiske Laboratorium 1). Om derved i Begyndelsen var ansat nogen egentlig Hofchymicus, har jeg ikke kundet finde; for en Tid var det maaskee den kunstfarne Tydsker Frid. Caspar Herbach (Kunst. Caspar) Kongelig Kunstforvalter og Myntmester i Kiøbenhavn, som nu og da gjorde Udenlandsreiser, for at skaffe Kongen Kunstsager og chymiske Arcana tilkiøbs m). Men da Die Borch,

1) J. Langelotti Ep. ad Naturæ curiosos in Miscell. Acad. Nat. curiosorum Dec. I. Ann. 3. Obf. LIX. p. 87. O. Borrichii Hermetis sapientiæ p. 504.

m) Om denne i Christian IV. og Frederik III. Tid mærkelige Mand kan man i Fortsættelsen af nye danske Magazin vente nogle Efterretninger af Hr. Justices

som før sin Udenlandsreise havde arbejdet i Joachim Gerbors's Laboratorium i Aaret 1666 kom hjem, blev han beskikket til at arbejde i det kongelige Laboratorium n).

Følger af denne Kongens bekjendte Hengivenhed for mystiske Videnskaber, vare da, at mange saavel trykte som utrykte alchymistiske Arbejder bleve ham præsenterede o), at Rosenkreutz-

raad Weinlich. Man har adskillige Breve vekslede mellem ham og Fridrik III. Af et dateret Amsterdam 21 Jun. 1656, som jeg har for mig, sees, at han paa Kongens Begne stod i Underhandling med den berømte Glauber, om Meddelelse af hans chymiske Kunster, hvorfor denne begjærede 1000 Dtl. for den, 1000 Rdlr. for den anden, alt med Betingelse, at H. el maatte aabenbare andre end Kongen dem; han omtaler og sit Ophold i Tøln foregaaende Aar, og beder Kongen om Remisser, og haaber, at alle disse Udgifter engang skal komme 100 Fold igjen. Paa dette Brev er maaffet Svaret det fra Kongen, dateret 28 Jun. 1656, som omtales i Holbergs Danmark's Historie. III. S. 691.

- n) En Bergenser Johann Olsen, siden practiserende Læge i Bergen og Adept, skal her have arbejdet i Forening med Ole Borch. Arnolds Kirchen- und Ketzerhistorie II. p. 1108.
- o) Af deslige trykte Værker kan anføres som Exempel: "Lux lucens in tenebris 3: das Licht zu

gerordenen, skøndt forgiæves, arbejdede paa at blive antaget her i Riget p), og endelig, at det

der wahrhaftigen philosophischen Kunst zu gelangen, der wahre Fundament zu begreifen und zu erlernen, auf das kurzeste zusammengefasst durch einen kunstforschenden Liebhaber, 1668 4. Førf. siger at have debiceret den til Frid. III: "Weitem mir ni unbewust was massen sich E. R. W. alle gute Künsten und geheime Sachen absonderlich alserga. gefallen lassen." Et lignende Haandskrift nævnes i Verholdts Bidrag til Apothekerkunstens Hist. 1811. S. 197. Det kongelige Bibliothek besidder en stor Samling af gamle hymiske Haandskrifter, som skriver sig fra Christ. IV. og Frid. III. Tid. Erichsens Udsigt over Mptsaml. S. 41.

- p) At det i Begyndelsen af XVII. Aarh. stiftede Rosencrutzersamfund tidlig opvakte Sensation her i Danmark, sees af D. Wormii Opp. T. I p. 8. 9. 13. 20. (jfr. Index), og af hans Tale de Fratrum R. C. philosophiam reformandi conatu i Laurea philosophica summa Hafn. 1619. 4. Efter Revolutionen 1660 lagde dette Selskab an paa at faae Indflydelse her. I det Kongel. Bibl. Mptsamling (No. 275. Fol.) findes en gammel Copie af en Skrivelse begaaende fra Selskabet til een af dets hervedværende Lemmer, hvorefter jeg vil meddele følgende:

17de Aarhundredes navnkundigste Alchymist i Kongens sidste Leveaar lod sit Eys Kinne her i Kjøbenhavn.

"In unserm geheureigten Könige geliebter Bruder,
 "die getreue Bruderschaft grüßet, und ermahnet dich,
 "dies vorzutragen und dessen Erfolg ehester ein zu
 "schicken, von Dero zu Dennemarck, Norwegen
 "Kön. Maj. Da J. N. M. Gott stets ernstlich
 "vor Augen haben, auch nach dessen h. Wort und
 "Ordnung, Dero sämtlichen Unterthanen regieren,
 "und so vorstehen vollen, das alles was recht, beschützet,
 "unrecht gestraffet, und abgeschafet werde. Solchen
 "Christ. königlichen löblichem Vorhaben, glücklich zu
 "effectuiren, erbieten sich die unter dem Creutz
 "Christi getreue Bruderschaft, Dero K.
 "M. alle darzu requirirenden Mittel an die Handt zu
 "schaffen, und die Kön. jährliche Intraden, aus
 "Dero eigene Königreichens Bergwerken, nicht
 "allein ohne Beschwer, sondern zu mercklichen Auf-
 "nahm der Unterthanen, mit Millionen Goldes zu
 "vermehrten, mit ander mehr guts. Hierauf erfolgende
 "Königliche Resolution ehestens erwartend. In Co-
 "penhagen kann (zu den Proben, und dessen gant-
 "zen Wesen zu elaboriren) ein guten Raum habendes
 "Haus zum laboratorio, den von der Bru-
 "derschaft darzu deputirende zugeeignet wer-
 "den, dies aller will die Bruderschaft mit deren
 "eigenen Unkosten einrichten und fortsetzen bis

Om denne forunderlige Mand's Skiebne i vort Fædreland have baade vore egne og fremmede Skribenter leveret høist usfuldstændige Efterretninger. Dog synes det Umagen værdt nøiere at eftergranske de Betingelser, under hvilke denne Mand, forjaget fra sit Fødeland, vandrende fra Land til Land, i eet modtaget selv af Fyrster med udmærket Agtelse, i et andet efterlyst i Uviser som en Bedrager, ophøiet af nogle af sine Samtidige, nedtrykt og forhaanet af andre, endelig i Danmark kunde finde et hændende Tilflugtssted hvor han paa eengang nød Kongens Undest, de Lærdes Beundring, og Hviets og Laves Tilid til hans medicienste Duelighed, men som han igien lige saa pludselig saa sig nødt til at forlade. Betingelserne selv indeholder tildeels det allerede anførte; det nærmere om hans Dphold her vil jeg stræbe at oplyse af de adspredte Noticer som det har lykkedes mig at samle, og derved, som jeg haaber, tillige levere et Bidrag til vor Regierings

"zum Anfang, begehren sie, das J. K. M. nach
 "deren Anzeigen die Erze aus Norwegen sambt
 "nöthige Kohlen und Holz zum laboratorio gnädigst
 "verschaffen lassen wollen etc." Dette Forslag synes
 dog ikke hos Bedkommende at være kommet i nogen
 Betragtning.

og videnskabelige Kulturs Karakteristik i hine Dage. Men først maae de vigtigste Strøg af hans foregaaende Levnet giøre Læseren noget næriere bekendt med Mandens Personlighed g).

Joseph Franz Borro (Burrhus) var født 1625 af en anseelig Familie i Mailand, hvor hans Fader var Læge. Tidlig røbede han Talenter men tillige et uroeligt Hoved, en hæftig Indbitningskraft og Hang til Sværmerie. Efter at have faaet sin første Dannelse i Jesuiterseminariet i Rom, gik han i det romerske Hof's Tjeneste. Her lagde han sig efter Alchymie, førte et andægtigt Liv og arbejdede paa at stifte en ny Sekt. Af Frygt for Inquisitionen begav han sig 1655 til Mailand, hvor han før Alvor lagde Haand paa den uhyre Plan at stifte en ny Kirke og en ny Stat, hvis Overherre han selv skulde være. Men Inquisitionen fik Nyds derom og lod endeel af hans talrige Profelyter fængsle, hvorpaa han selv 1659 tog Flugten. Der blev

g) Det udførligste om Bs. Levnetsomstændigheder findes i *Abelungs Geschichte der menschlichen Nartheit* I. S. 77-113. Men det er som de øvrige Characteristiker i dette Værk eensblygt, og kunde betydelig forøges. Om B. Dphold i Danmark findes her kun et Par Blade.

nu i Rom anlagt Proces mod ham, han blev indstevnet, og da han ei indfandt sig, erklæret i Band, dømt som Kietter, og in effigie tillige med hans Skrifter opbrændt i Begyndelsen af A. 1661. Selv havde han imidlertid begivet sig til Tydskland. Efter noget Ophold i Inspruk og Strasburg, hvor han uden at lade sig mærke med sine revolutionære Grundsætninger, præfiserede som Læge og Alchymist, begav han sig til Sachsen. Her som i et protestantisk Land, ventede han maaskee større Sikkerhed; i Dresden blev han og af Churfyrsten modtaget med udmærket Agtelse, og overvældet med Gaver. I den Anledning berette nogle at han ved sin Afreise gav Churfyrsten et Glas med en Undertinctur og altsaa erklærede sig selv for Alchymist 1); andre derimod, at han reent ud nægtede at kunde gjøre Guld, undgik enhver Uttring om Religionen, og undte kun faae Afgang til sig, ligesom han i Leipzig især havde Omgang med Læger, gav sig ikke ud for at kunde helbrede alle Sygdomme, forkastede Underkurer, og røbede overhoved udmær-

1) Shelhornii Amoenitates Literariæ
V. p. 143.

ket medicinsk Erfarenhed s). Man seer overhoved, at her, saavel som andre Steder i Verden hvor han kom hen, vare, ved forskjellige Synspunkter og forskjellige Interesse Meningerne om ham deelte, at han forstod den Kunst at sætte sig fast i Regentenes Yndest, men kunde netop derved ikke undgaae at skaffe sig mange Fiender. Fra Sachsen ankom Borro til Amsterdam i December 1660. Ved hans Ophold i Holland ville vi dvæle noget længer, da han her kom i adskillige Forhold, som synes at have forberedt hans seenerer Retirade til Danmark. Vi vilde begynde med en interessant Karakteristik af ham, som en reisende Læge, der lærde at kende ham personlig i Amsterdam, har meddeelt t). "Han er, siger han, høi, forthaaret, temmelig velstakt, klæder sig godt og deputerer endeel Penge; dog ikke saa mange, som man har udraabt, thi med 8 a 10000 Livres kan man komme vidt i Amsterdam. Men ved at købe sig et Huus med en smuk Beliggenhed for 15000 Daler, ved at holde 5 a 6 Tienere, gjøre Giestebuder for Damer, stundum afflaae Penge

s) Epistolæ familiares ad Elfwich p. 85. sq. 91. sq.

t) Sorbiers Relation d'un Voyagen Angleterre. Cologne 1666. 12. p. 148. sq.

"og igien paa beleilig Tid og Sted give 5 a 6
 "Rdlr. til Fattige, endelig ved Pralerie og deslige
 "Kunstgreeb, har han faaet lettroende Folk til at ud-
 "sprede, at han skulde give hele haandfulde Diaman-
 "ter bort, og være i Besiddelse af de Vises Steen og
 "Universalmedicin. Kort sagt, han er en snue
 "Karl (un fin Matois) med Forstand og meget
 "Studium. Dgsaa besidder han uden Tvivl en
 "vis Færdighed i chymiske Operationer, viffe
 "Haandgreb i Metallurgie, kan estergjøre Perler
 "og Edelsteen, og kiender maaskee nogle Læge-
 "midler for Maven, som almindeligen hielpe for
 "flere Sygdomme, da de fleste have deres Sæde
 "der. Ved saadan Løkkemad har han vidst at in-
 "finnere sig hos dem, han har trængt til, og
 "Kiøbmænd ere ligesaavel som Fyrster faldne i
 "Snaren." Men den samme Mand der i denne
 Reisebeskrivelse figurerer som en Charlatan og Be-
 drager af første Rang, skuedes derimod paa samme
 Tid af danske Reisende i det fordeelagtigste Lys.

Ole Borch, siden een af vor Høiskoles hø-
 perste Prydelser og Velgjørere, foretog sig i Slut-
 ningen af A 1660 som Professor designatus i Pbi-
 iologie, Botanik og Chymie, en Udenlandsreise.
 Si Aarene 1661-63 opholdt han sig i Holland,
 hvor han lærte at kiende Borro, og kom i et nøie

saavel venstabeligt som videnskabeligt Forhold med ham; hvormed han deels i sin haandskrevne Dagbog, deels i sin Brevverling med Th. Bartholin har gjort os bekendte. Alt d. 31 Marts 1661 fra Leiden, omtaler han B. vidt'østigen for denne, og roser hans Liberalitet, Hukommelse, chymiske og medicinske Erfarenhed, dog alt endnu kun efter Røgtet u). Men kort efter gjorde han hans personlige Bekendtskab i Amsterdam v), og fra den Tid af

u) Th. Bartholini Epistolarum Cent. III. p. 386-87. "Is jam Amstelredami vivit, & more gentis grandia minatur; . . . vir generosi spiritus, divinæ memoriæ, exercitatisimi in Chemicorum arcanis (quicquid etiam disimulet) ingenii; Hippocratem in consultationibus medicis frequentissime citat, galenicis etiam remediis ægros suos (quos per vicarium plerumque & gratis sanat) solatur, nec chemicis nisi raro, et tum in stuporem, ceu perhibent, dare lubet astantes. Alioquin & inimicos invenit medicorum plurimos; in dosi medicamentorum definienda, in crisi medica, in emplastris ad certam magnitudinem accurate fingendis, narratur excellere &c."

v) 23 Mai 1661. Die Borchs lærde Dagbog over hans Udenlandsreise, Breven paa Latin findes blandt de Suhmske Haandskrifter i det Kongelige Bibliothek.

har han i sin Dagbog flittig optegnet alt hvad mærkeligt han lærte af ham, saavel chymisk som andet, meest dog mystiske Videnskaber vedkommende, og desuden hvad han af andre hørte om ham, hvoriblandt meget som i stræng Forstahd just ikke geraadede Borro til Tre. Den første Gang han, i Begyndelsen af deres Bekjendtskab, omtaler ham for Bartholin, skeer det paa en noget tvetydig Maade; han karakteriserer ham næsten som en snue og lykkelig Charlatan x). Men efterat han var bleven værdiget hans næiere Dmgang, forsikkrer han ikke længer at kunde tvivle om hans overordentlige Genie. Han havde seet hans Kostbarheder af Gulb, Edelstene, Natur- og Kunstfjeldenheder, havde nøie betragtet hans Laboratorium; havde hørt forunderlige Ting af ham om Mennekers, Planteris og Mineraliers Oprindelse. Uagtet enkelte lykkelige Kurer, svarede

x) T. Bartholini Epp. C. III. p. 403. "De Burrhiana dexteritate adhuc variatur judiciis . . .
 "Aereum se Philofophum in familiari mecum colloquio appellabat, omnia se & puriora ab aere
 "posse arcessere identidem non obscure innuens,
 "quam quæ a terrestribus eliciunt proletariæ Medentium cohortes. Sagax illi ingenium, prudentia itala, locuples crumena."

han vel ikke altså til de Syges Forventning, men hvad Metallers Frembringelse angik, troede man, at han ved egen eller andres hældige Opdagelser var kommen saa vidt at han ei behøvede at frygte for Fattigdom; selv havde han foræret Borch en Dukat af kymist Guld. Dog talte han saa hemmelighedsfuldt og forbeholdent at der hørte en Dedy til at trænge ind i hans Mysterier y). Bartholin, hvem Borro ikke var ubekendt *), svarede paa Borchs første Omtale i en uvds og tvivlende Tone z) og ønskede at hans, ogsaa i Danmark, store Rye ikke maatte tage sig æ); til een af Borros Discipler, som i Kiøbenhavn optraadte med Underkurer, syntes han ikke at have stor Lids ö). Men den floge Italiener kiendte uden Tvivl Bartholins, som saa mange store

B 2

y) Barthol. Epp. III. p. 403. 409.

*) Epp. III. p. 147.

z) I et Brev af 19 Apr. 1661. *ibid.* p. 390. "Burro-
"hus vester aureum Medicis seculum promit-
"tere videtur si ea felicitate perennaverit. Sed
"mortalibus infitum novos semper Medicos sec-
"tari, ubi invaluerint, insectari."

æ) *ibid.* p. 409.

ö) *ibid.* p. 395.

Mænds svage Side. Han sendte ham giennem Borch sin forbindtligste Hilsen, og forsikrede i Bartholins Skrifter og Portrait at kunde gienskiende hans magnum ingenium a). Mærkelig er den Vending denne Compliment flux gav Bartholins Udeladelse. Nu lykønsker han Borch til den store Borros fortrolige Dmgang, fryder sig i sit Underste over at regnes blandt hans Venner og hilses af ham, sender ham sin Gienhilsen og ønsker blot at han ikke vilde nægte Wi-
debegierlige Udgang til sig b). Da Borch siden berettede ham det af Borros Experimenter som giordte meest Opsigt, at han nemlig giennemstak Diet paa et Dyr, trykkede alle Bædsferne ud og hældte et af ham selv opfundet Vand ind, hvorefter Diet igien fyldte sig, og Dyret kom til at see, et Experiment hvortil Borch to Gange var Dievidne c), faldt Bartholin i dyb Forundring over en Opdagelse der lovede en gylden Alder, fatte B. langt over alle ældre og nyere Dienlæger,

a) E p p. III. p. 410.

b) ibid. p. 413. Denne Hilsen besvarede B. igien ibid. p. 418.

c) ibid. p. 432.

og opgav tillige nogle nærmere Spørgsmaale d), dem Borch igien vidtløftig besvarede e).

At Borro ved det Bekkendtskab han i Hol-
land kom til at gjøre med Borch, med Me-
chanikeren Walgensteen, som han helbrede-
de f), med Anatomen Steno, med Friderik III. na-
turlige Søn Ulrik Frid. Gyldenløve og
Hannibal Sehested g), som besøgte ham i
Amsterdam og maaskee med flere, kan have faaet en
og anden Kundskab om Forholdene ved det danske
Hof, om Kongens Karakter o s. v. som kunde vække
den Idee hos ham engang i paakommende Tilfæl-
de at tage sin Tilflugt herind, er høist sandsynligt.
Derfor søgte han at vinde danske Magnater h),

d) *ibid.* p. 436.

e) *ibid.* Cent. IV. p. 73.

f) Om denne Thomas Erasmus Walgensteen,
een af vore gamle Almanakskrivere, s. Wormø
Lexicon. III. S. 1017.

g) *Epp.* Cent. IV. p. 77.

h) Borch fortæller i sin haandskrevne Dagbog ved
16 Jun. 1662, at han forærede Gyldenløve en Taspis
hvori et Træ var voxet og nogle trekantede Maluch-
ter (om hvilke Borro selv troede, at den som bar
dem, uden Slæde kunde falde ned af Hæfte og Bogne)
samt advarede ham om at vogte sig indtil sit 27de
Aar, hvortil han dengang havde fire.

derfor forsikrede han D. Borch, at han for at undgaae Misundelse, hos ingen Fyrste havde blandet sig i Statsager n). Allerede da Borch tilskrev Bartholin om hiint Besøg af Gyldenløve og Sehested, slog han tillige paa denne Stræng, i det han yttrede Mueligheden af at Manges Dnsfker engang kunde vorde opfyldte, og Danmark faae ham Ansigt til Ansigt at see k); og i Martii Maaned det følgende Aar (1663) sagde Borro ham at han med det første vilde sende den danske Konge en Foræring l). Men Omstændighederne lod ham dog først 4 Aar seener begynde paa sin Rolle her i Danmark.

Da Borch, hvis fordeelagtige, stedse uforandrede Dom om B. maastee meer end noget andet beviser, at ikke al dennes Videnskab var Charlatanerie, i A. 1663 forlod Holland m), synes den middelbare Communication mellem Bor-

i) Borchs haandskrevne Dagbog.

k) Epp Cent. IV. p. 77 i et Brev af 25 Jun. 1662.

l) Borchs Dagbog.

m) Borch gav under sit Ophold udenlands, i 4 latinske Digte til Borro, Prøver, saavel paa sin store Styrke i den latinske Poesie, som paa sin Hengivenhed og Agtelse for denne Mand. (F. Roltgaard *Deliciae poetarum Danorum*. T. II. p. 461-66).

ro og de danske Lærde at være standset, uden at nogen umiddelbar Meddelelse traadte i Stedet.

Han ophøier ham heri til Stjerne, titulerer ham *inclutus naturæ thesaurarius, Medicorum Coryphæus &c.* I det første over Bø. *Laboratorium*, sammenligner han dette med det Amsterdammers Raads Hnus og tiltaler ham selv saaledes:

"Salve Hermes feci, Naturæ gloria Burre,
 Cui patet, occultum quicquid in orbe latet;
 Sive rogas certas elementa per omnia leges,
 Auscultant Medico prompte elementa suorum
 Seu libet auratas, flammis sine, fundere massas,
 Frigora flammaram munus obire doces.
 Polcis ab æthereis mannamq & mella colonis?
 Ad nutum replent mannaq melq cados.
 Aera quæ in farnullis numeras, potes inde tributum
 Nitraqve & angustum sollicitare salem.
 Vult quis inexstinctum, si pabula demperis,
 ignem?"

Claudis in Artifici vota cupita globo.
 Spes aliis exspes, oleosa extundero talco,
 Ad tua res veniat limina, ludus erit
 Felix, cui patula est Naturæ hæc curia, felix!
 Secula cui similem nulla tulere domum &c."

Det andet er over hans Experiment med at Raffe Blinde Syn igien, hvilket han udførlig beskriver som *Diensidne* (*visa cano*) og kalder det uttende *Underværk*. Det tredje er af alchymistisk Indhold,

Et Brevverling med Bartholin finde vi intet Spor, og den eneste Gang han efter den Tid omtales i dennes udgivne Breve, er i eet af 4de Aug. 1663 fra en Amsterdamerlæge, som fortæller ham at Borro som en Charlatan og Bedrager, stod i Begreb med at forlade Amsterdam n). Han gik nemlig til Haag, men kom dog kort efter tilbage igien til Amsterdam, hvor han forblev endnu i 3 Aar. I denne Tid gjorde han Bekjendtskab med en reisende Læge, Monconys, som i sin Reisebeskrivelse o), har optegnet meget af hvad B. fortalte ham om sine Arcana og hemmelige Kundskaber, roser hans Høflighed, men tilstaaer dog aabenhjertig at han ikke lærte af ham hvad han ventede, og at han aldrig kunde faae hans Laboratorium at see, kort synes ikke at have nydt den interior admisso til ham, som Ole Borch.

Det sidste er skrevet i Amsterdam paa hans Heimreise, hvori han siger:

“Burhusian auditi per tria secla gent,
 Quem videt exterius, sed non videt Amstelæ totum,
 Nam populo exculti pectoris ima latent;
 Nil opus, ut rari scrutator regna peragret,
 Rara avis in terris si fuit, illæ manet.

n) Epp. Cent. IV. p. 507.

o) Voyages de Monconys; Lyon 1665. 4. T. II. p. 135. sq.

Efter tre Aars Ophold endnu i Amsterdam, drog Borro bort i Slutningen af 1666, som foregives, med Penge og Juveler, dem han paa en ulovlig Maade havde tilvøndt sig, og desaaarsag forfulgt af Stikbreve p). Forholder dette sig saa, da maae det endnu ikke i Begyndelsen af næste Aar have været bekendt for Hertug Rudolf August af Brunsvig Wolfenbüttel, der med saamegen Udmærkelse modtog ham, ja endog selv førte ham om paa sit Bibliothek q). Uvist er det naar han begav sig derfra til Hamborg, hvor han opholdt sig i to Maaneder og fik Udgang til en Person, hos hvem enhver der havde noget excentrisk ved sig, aldrig manglede at gjøre Lykke, den svenske Dronning Christina nemlig, som tog ham i Beskyttelse mod hans hollandske Kreditorer og understøttede hans Bestræbelser for at forskaffe hende de Wises Steen, med betydelige Summer r). Ogsaa blev

p) *Diarium europæum*. Nov. 1667. p. 605.
Abelung Gesch. der menschl. Naturh.
 I. S. 102.

q) *Burckhardi Historia Bibl. Guelfer-*
hyt. T. I. p. 248.

r) *Diarium europæum* Nov. 1667. p. 605. 6.
 Dronn. Christina opholdt sig i Hamborg fra August 1666 til April 1667 og siden fra August s. A. til

han, i det ringeste efter Avisrelationer, her kiendte og med Giestfriebed modtaget af den engelske Resident, hvem han til Giengield forærede en lille Kasse med foregivne Kostbarheder, for at sendes til Kongen af Engelland, men som, da B. paa eengang forsvandt fra Hamborg, ved Aabningen befandt sig fyldt med Steene s).

Efter denne tvetydige Afsked fra Hamborg træder Borro endelig op i Kiøbenhavn, hvor han synes at være ankommen i September eller October 1667. Hans Modtagelse viser baade det Navn han havde her, og den Længsel hvormed han af Høie og Lave maa have været ventet. Avis-skriverne anmeldte hans Ankomst t), Th. Bartho-

Septembr. 1668. Under hendes sidste Dphold her, indfalder Bs. Bekiendtskab med hende og ikke under dette første 1661, som Archenholtz Mem. conc. Christine, II, p. 63. antager, thi da var B. endnu i Holland.

s) Diar. europ. l. c.

t) Børdings danske Merc. 1 Oct. 1 Nov. 1667 i hans poet. Skr. 2 V. S. 48.

“Den Borri, som saa stor af Sagn om Verden farer,
til Kongen kommen er, og hannem aabenbarer
vel mangen lønlig Kunst ubi Ghyminsteri,
som han udgrundet har, og er forfaren i.“

lin bød ham velkommen med et latinsk Digt u), og Kongen skal have indbrømt ham Bolig paa Slottet, forsynet ham med Heste og Vogn, og givet ham foruden sine egne, fire Tjenere og en Adelsmand til Dypartning v).

Uden Tvivl har Borro først begyndt sine chymiske Arbejder i det gamle Laboratorium i Rosenborghauge x), men snart kom han til, i Ole Borchs Sted, at forestaae det Kongelige Laboratorium paa Slottet y). Desforuden indrettebe

u) Th. Bartholini Carmina. p. 91.

“Hospes adest magnus, patrii gaudete penates,

Hospes hic arctoo notior orbe venit.

Si velit ingenii dices aperire recessus,

Ostendet patriis aurea secla Diis.

Si porro ardentis furni laxaverit ignes,

Credimus urentem vincere posse nivem.

Si vero invidiæ stimulis agitur iniquis,

Credite: Constanti nomine Burrhus erit.”

v) Diar. europ. Dec. 1667. p. 29.

x) T. Bartholini Carmina p. 199: “de laboratorio Burrhiano, in horto regio.”

y) Deliciæ Poetar. Danor. II. p. 475. Her hæves et Vers af O. Borch med Overskrift: “Dum in Aula Dn. Burrhus chemica tractat, Borrichius de Chemiæ ortu domi commentatur,” som begynder saaledes:

han efter egen Plan et nyt Laboratorium, som han først havde bag Børsen og siden 1669 lod flytte derfra til Østerport. Om dette giver en italiensk Biographie af ham følgende Underretning z). "I et Huus udenfor Christiannestatt havde han i tvende paa hinanden følgende Aar, med egen Haand, bygget en liden Dvn, som han kaldte den philosophiske Dvn, og da det kom til Operationerne, hvilke alle Kongen, for at lære, vilde overvære, men dog ikke uden for Staden, og B. heller ikke vilde nedrive sin Dvn, for ikke at bygge den fra nye op igien, formaede han Kongen til at lade Huset (der var af Tømmer, som man bruger i dette Land) ved Maskinerier bringe ind i Staden, hvilket man udførte med utrolig Bekostning ved at lade det passere over Stadens Mure." Ved den italienske Forfatters Ubekjendtskab med Kiøbenhavns Locale er dette Huusets egentlige Beliggenhed

"Cur raro Augustam penetrat Borrichius
Aulam ?

ex quo, Naturæ gloria, Burrhus, adest.

Nilibi quod faciant lunæ, quando omnia Phæbus
illustrat genio, corpore, voce, manu &c."

z) La Chiave del Gabinetto de Cav. Borri.
p. 373.

gjort meget utydelig. Meere forstaaelig bliver det ved den samtidige Bording's Beskrivelse æ):
 Det Huus, som Borri før bag Børsen lod
 oprette,

til sine Kunstes Brug i Værk og Drift at sætte,
 Det han til Skibs og Lands, ret ligesom det
 stod,

hen ud mod Østerport ~~afbrudt~~ forslutte lod.
 Han efter Bygningsart (hvad kan ei Kunst paa
 finde?)

faa sær en Egevægt der inden i lod hinde;

Saa det af Nøkkerne, hvor langt man førte det,
 ei gik med mindste Pind, men faldt alt rank
 og net.

Italienerens Christianstad skal formodentlig være Christianshavn; skøndt man ikke godt kan forstaae, hvorledes et Huus bag Børsen til lige kunde siges at ligge fuori di Christianne-statt. Men alligevel peger det's nye Beliggenhed hen ud mod Østerport paa det saakaldte Guldhuus hvis Navn endnu erindrer om det's første Bestemmelse, skøndt det alt i Christian den femtes Tid blev anvendt til Fabrikbrug ö). Om

æ) Poet. Skr. II. Merc. Mart. Apr. 1669. S. 104.

ö) Pontoppidans Origines hafnienses. S. 334. 371. Danske Atlas II. I. 170.

selve hans chymiske Operationer her har jeg kunnet fundet den Notice, at han for at tilveiebringe det rette aurum potabile skal have formaaet Kongen til at skaffe sig en Guldkolbe a). Og saa foreviiste han her, som andenstedes, Dukater af selvgjort chymisk Guld b); men til noget egentlig videnskabeligt Resultat synes alle hans Anstrængelser ikke at have ført. Dog var det formodentlig hans chymiske Indsigter der skaffede ham Plads i en Kongelig Commission som blev nedsat over Overberghauptmanden Ditlev Gulke c).

Foruden chymiske Arcana paastod han tillige at besidde flere hemmelige Kunster og Erfaringer om Naturens lønlige Operationer, som dog hans Samtidige blot historisk have refereret, uden at indlade sig paa Troværdigheden deraf d). Men

a) Langelotti Ep. ad Naturæ curiosos. J. D. Majoris Genius errans, live de ingeniorum in scientiis abusu Diss. Kil. 1687. 4. fol. Q. I I. L L.

b) Tenzel monathl. Unterredungen. 1692. S. 431.

c) Abhv. Bib. S. Skr. XI. S. 214.

d) Saalbes forsikrede han at fiende et Slags Magnet som kunde trække Sotme af Luften til sig. O. Borri-ghii Dissertat. academic. II. p. 72.

Ligesom han overalt gjorde megen Ofsigt med sine Dienfurer, saa var det især Kunsten, som han foregav at have lært af den engelske Ridder Southwell e), at restituere et Die hvoraf ChrySTALLINEN og de øvrige Bædsker vare udløbne, ved at hælde et Slags Vand deri, saaledes at det igien kunde see, den, der baade før (som allerede er anmærket) og efter hans Ankomst hertil, tiltraf sig de danske Lærdes Opmærksomhed i den Grad at endog Th. Bartholin i A. 1669 forelagde den lærde Verden hans og sin Correspondance derom. Om de Forsøg han i denne Anledning anstillede her paa Dyr, i Overværelse saavel af Kongen som Bartholin, Borch og nogle Chirurger, har Bartholin meddeelt en udførlig Underretning f), hvoraf man dog seer at denne i det mindste ei fandt sig aldeles tilfredsstillet, ligesom og Borro selv, under forskjellige Paaskud, undslog sig for at vise sin Kunst paa Mennesker. De danske Læger sy

Om et Experiment af ham med Hønsæggs Udbrugning, s. Bartholini Acta medico-philos. I. p. 204. En phsylogisff Anecdote om ham fortælles i Th. Bartholini de luce hominum & brutorum Libri III. p. 493.

e) Burrhi Epp. ad Th. Bartholinum p. 58.

f) Acta medico-philos. I. p. 262, 67.

nes derfor at have næret samme Tvivl om denne Operation, som de udenlandske, at nemlig det hele Phænomen snarere var en Virkning af Naturens egne Kræfter end af noget Undervand g); en Tvivl som bestrkedes derved, at en berømt hollandsk Anatom paa samme Tid bekiendtgjorte en lignende Opdagelse, med mange bittere Udfald paa Borros saavel personlige som videnskabelige Karakter h).

g) At de Gamle allerede have gjort denne physiologiske Erfaring sees af Antigonus Caryætius ed. Beckman p. 126. 27. hvor der tillige findes endel om senere, ogsaa Borros, vidstgørende Forsøg.

h) Theod. Kerckringii Spicilegium anatomicum. Amsterd. 1670. 4. p. 198 19. Da B. havde udladt sig for Friderich III, med at Kerckring havde lært denne Kunst af ham, saa glendriver Kerckring ham her ved at fortælle Sagens Sammenhæng saaledes: Af Lærebegjærlighed havde han søgt at gjøre Borros Bekiendtskab, hvortil han ved Foræring havde banet sig Vej, var bleven høflig modtaget, men havde aldrig fundet Leilighed til at tale med ham om videnskabelige Ting. Da han endelig engang saae ham gjøre Forsøg paa en Hund, turde han ikke forlange at erfare den egentlige Hemmelighed omsonst, men ved egen Grundfæning og Forsøg kom han tilsidst efter Kunsten uden at skylde B. noget. Han siger blandt

Det er ikke at undre over at Borro, ved de dybe Indsigter i Naturens Mysterier man tiltroede ham, her som andensteds raadspurgtes af Konge, hos hvem de danske Lægers Kunst intet kunde ubrette, eller som vare fornemme og rige nok til fra første Haand at consulere ham. Nogle Noticer have vi ogsaa om hans medicinske Praxis i Kjøbenhavn hos Honoratiorene, naturligtviis de eeneste hvis Helbredelse eller Død blev Gienstand for offentlig Dmtale, skiondt han derfor meget muligt kan have behandlet flere hos hvem der var, om ei Penge, saa. Ære, at vinde q). Men uagtet vi have et samtidigt Vidnesbyrd, som siden

andret: "peccare viderer in eam, quam Majestati suæ debeo & defero submissimam reverentiam, si vel suspicarer, Franc. Josephum mendaciis aut velle, aut posse sustentare eam, quam apud Regem obtinet æstimationem: qua ille felicitate, diutius gaudeat, exopto; superetaque tandem eam vel calumniam vel invidiam (Nemefin enim cum multis dicere nec juris mei, nec voluntatis est), quæ illum jam dudum agitat, & omnibus pene Europæ regnis expellit." jf. T. Bartholini Acta. I. p. 262.

q) S Borrichii Hermes p. 305 forekommer noget om hans lykkelige Kurer.

skal anføres, for at han ved flere Kurer stundom gjorde de herværende Lægers Kunst til Skamme, saa har Liben dog kun tvonet os et Exempel paa hans medicinske Hælb, nemlig i Ulrik Frederik Gylve Alsøve, med hvem han i Holland havde gjort Bekjendtskab og som han i Janua. 1668, altsaa kort efter sin Ankomst hertil, helbredede fra en haard Sygdom, hvorom Avisfriverens Fortælling lyder som følger:

"Man hører offtigst en herlig Lægdoms Prøve, som Borri gjorde paa den ædle Gylve Alsøve, der han til Døden hårt var siug og uden Raad, ja med den eene Fod stød stod i Carons Baad. Man hans høivise Kunst, næst Himlen, maag tilskrive, at det høiædle Blod undgik og blev i Live.

Nei: sliq en dapper Helt og dyrbar Rigsens Mand

ei maatte gaa saa snart til Dødsens mørke Land. Hvad vil Hippocrates, hvad bli Gæsten nu sige? Her Borri med sin Kunst langt høj're veed at stige.

Thi bør man hannem Tak, og sær for denne Cur, som efter vor Forstand, gif tvært imod Natur.

Hvad kan det skade mig, naar Siugdoms Bert
 mig knuger,
 hvad Slags af Vægebdm jeg griber til og bruger,
 Naar det kun hjælper mig? Jeg priser den
 med Skiel,
 som kan, med hvad det er, mig læge snart og
 vel i)."

Derimod kunde hans Kunst intet udrette hos
 Prof. Boegas Hustru som døde i December
 samme Aar af Kræft i Brystet k), hos Renteme-
 ster Henrich Røllers Frue som døde 3. Marts
 1669 l), eller hos Christoffer Ulfeld til Udsøf
 som døde i Jan. 1670 m), skiondt han meget be-
 rømmes for sin Medebonhed og den Omhu hvormed
 han, saavidt hans Tid tillod det, selv gav
 sine Patienter Medicin, vaaagede over og saae dem
 tilgode. Om Chr. Ulfeld fortæller saaledes Liig-
 prædikenen, at han havde, "en rum Tid befunden
 "sig svag in-Hypochondriis, hvortil han fledeste
 "haver brugt de fornemteste Medicorum deres

Ⓒ 2

i) Borbings Mercur. S. 67.

k) Progr. Univ. Hafn.

l) Progr. Univ. Hafn.

m) M. Henrikkens Liigpræd. over Ephr. Ul-
 feld. Åbhvn. 1670. 4. S. 74. 76.

"Raad, saavel indenlands som udenlands, fornemmelig Hans Excell. Burry, som hannem med "allerstørste Flid og Venstreb, saa tit han det be-
 "gierde, gierne betiente;" og da han siden faldt i Smaakopper, "blev sendt Bud og begieret af
 "Hans Excell. Burri, at han ham i hans Svaga-
 "hed ved gode Raad og Middeler vilde betiene,
 "som sig og dertil strax lod finde berebvillig, og
 "med største Flid og Omhyggelighed brugte alle
 "mod samme Sygdom tienlige Medicamenter, og
 "forblev hos hannem den heele Nat." Disse Ex-
 "empler synes at vise at B. ved Politik i sin Praxis
 har søgt at erstatte hvad der maaskee manglede
 ham i Machaons ægte Kunst.

Overhoved gif det ham her som i andre Lande, at han af eet Partie blev opløstet til Skyerne, medens et andet havde og forfulgte ham; begge maaskee med Uret. Til det første hørde da blandt de Store om ikke flere saa Gylbenløve og Niels Juul, som baade skriftlig og mundtlig underholdt sig med ham om chymiske Sager n), og blandt de Lærde Th. Bartholin og Ole Borch, der ei allene medens han var her i sin fulde

n) Jespersens Eigpræd. over Niels Juul. S. 275.

Stands, men endog, hvad der gjør dem Tre, efter hans Flugt, vedbleve i deres Skrifter at omtale ham med Udmærkelse o). Af hvem Mods-partiet har bestaaet, kan jeg ikke vide, men det maae dog have fundet ham for fast i Kongens Yndest til at det torde prøve paa at rokke ham saalænge denne levede, skøndt han selv heel vel mærkede at han var en og anden til Forargelse. Dette seer man af et Brev, som han to Aar efter sin Ankomst hertil skrev til den wolfsenbyttelste Bibliothekar Hanisius p), hvori han vel i de varmeste Udtryk omtaler de kongelige Velgierninger hvormed han oversedes q), man tilføier dog at hans Stilling var slibrig (hic lubricum est). Om Anledningen til hiint Parthies Misfornøielse med ham har ellers hans italienske Biographie følgende r):

o) O. Borrichii *Hermes* p. 305. Ej. *Differ-tatt*, II. p. 72. *Bartholin. de luce* p. 493.

p) *Burckhardi Hist. bibl. Gvelferbyt.* II. p. 270.

q) "Placuit Majestati Tuæ regis beneficiis illum Naturæ interpretem fovere," siger *Bartholin* i *Obit.* foran *Borros Epistolæ duæ*.

r) *Chiave del Gab. de Borri* p. 873.

"Læbens man foretog Operationerne, som gik i
 "Langdrag, bestyrede Borri alle Rigets Anlig-
 "gender i den Tid han intet havde at bestille med
 "Operationerne; og havde han saaledes vundet
 "Kongens Yndest, at denne gav ham Bifald i alt
 "og ikke afveeg det ringeste fra hans Villie, hvil-
 "ket gav Anledning til saamegen Skinsyge og
 "Misundelse blandt Rigets Store, at B. blev
 "affknyt meere end Diævelen. Og saa Prindsen,
 "den nu Regierende, skönt han var ung, var
 "Affkye for ham, fordi han saa ham forøde saa
 "mange Skatte for Kongen hans Fader, hvilke
 "han havde i Sinde at anvende, naar han blev
 "i stand til at følge den krigeriske og heltemodige
 "Elskvelighed, som han lærte. Derfor raadsløg
 "han i Forening med de Store ved Hoffet, om
 "Midlerne til at styrte ham, men da Faderens
 "Beskyttelse og Hengivenhed var stærkest, forblev
 "B. i Anfelse, indtil hiin døde." Men med
 denne Beretning af en partisk og fraværende For-
 fatter fortæller at sammenholdes en anden upartisk
 Skildring af Borros Stilling saavel ved Hoffet
 som i Staden, som vi skyldte en Samtidig her i
 Kiøbenhavn, der hverken var Udhymnist eller Læge,
 og derfor heller ingen Grund havde til at være

indtaget for eller imod ham s). "I den Tid;"
 hedder det her, "blev jeg og kiendt med den saa
 berømte Borri, som var en Italiener, havde Ti-
 tel af Excellence, var æstimeret hos Kong Frieder-
 rich som en Favorit; Kongen gav ham 100
 Rgd. hver Uge til hans Bord, og holdt han
 og som aaben Taffel. Jeg spiste der et halv
 Aar, saa godt som hver Dag, da der var altid
 en Assemblée af alle de fornemteste Folk. B.
 havde giordt en sær Venstabs med mig, som selv
 en Fremmed, ved mig at faae vide om Hoffets
 og Landets Bæsen. Man havde bestrevet ham
 som en sær Atheist og Bedrager; saa vidt jeg
 kunde fornemme af hans Dmgængelse, talte
 han med stor Devotion om Gud og stor Passion
 for alt det der var dybtig. Han havde store
 Secreter i Chymien, som giordte ham den Res-
 tit hos salig Kongen, som var en stor Siebhaber.
 En synderlig Physiognomus til at kiende paa
 Folk især deres Sygdomme *), og store Secreter

s) Etatsraad Johann Monraths (til Hel-
 leberg og Kalleballe) Autobiographie.
 Haandskr.

*) At B. af Folk som fraværende konsulterede ham om
 Sygdomme forlangte deres Portraiter, s. Epi-
 stolæ ad Hallerum I. p. 32. sft. Kusert's

"til at curere de Sygdomme, som ellers Doctoren
 "ei kunde cureret. Han drog bort der Kongen
 "døde." Man synes her at lære at kiende Borro
 som den Mand hvem ei blot Alchymie men
 og Verdens Kundskab og Kiendskab til Hoffets
 og Nationens Karakter skaffede Fyrsteyndest og de
 Lærdes Agtelse, og som maaskee, Plog af Slave,
 og kied af det omslakkende Liv havde besluttet at
 opslaae sit Poulun for stedse i Danmark. Næstent
 lader det og, som om han ikke har været uden al
 politisk Indflydelse. Det lader sig altsaa let be-
 gribe at mange af de Store fandt sig fornærmede
 ved den udmærkede Vre der beviistes en katholsk Ud-
 lænding, ligesom og strænge Deconomer let kunde
 udregne, at Resultaterne af hans chymiske Arbej-
 der ikke vilde betale de betydelige Summer de
 kostede Landet 1). Hvorvidt han i øvrigt til-
 lige kan have benyttet sig af Kongens Yndest
 og sin Stilling til egen Berigelse, som han paa
 andre Steder skal have giordt, er uvist. Hans
 Samtidige her til Lands tie aldeles derom, og naar

sene Anm. über allerhand wichtige Maas-
 ferten V. S. 140.

1) Holbergs Danm. Hist. III. S. 690. Abes-
 lung's Gesch. d. menschl. Naturheit. I.
 S. 107.

den kielste Professor og Arkiater J. D. Major udtrykkelig besylder ham derfor u), da maae man ikke glemme at denne overalt erklærer sig for B's. personlige og videnskabelige Avindåmand.

Med alt det havde det dog maastee lykkes B. at grundfæste sin Lykke i Danmark dersom hans kongelige Belynder havde levet længer. Men neppe var Friderik III. samlet til sine Fædre den 9 Februar 1670, før Borro fandt sig foranlediget til iilsomst at forlade Riget v). "Da han med Kongens Død," beretter hans italienske Biographie x), "saae Ende paa sin Storhed, og vidste, at Sønnen strax efter Fædrens Død havde befalet at lade ham fængsle, gav han sig paa

u) *Genius errans* hvor Cap. XVI. XVII. XXXV. og fl. Borros Experimenter med Guld omtales og bables og han selv kaldes "auri & gemmarum avidissimus vir" og karakteriseres som en "adeo excitati ingenii, efficacis svadæ, & confidentissimi fato suo Regique animi vir, ut ipso nec audentiorem Europa, nec feliciorem hoc aut superius Se-culum, in emungendis magnatum crumenis facile tulcrit."

v) *Montaths Autobiographie*. Bartholini Acta. I. p. 262.

x) *La Chiave del Gabinetto* &c. p. 375.

Flugten." Denne Beretning findes ikke bekræftet af de øvrige samtidige Referenter, skøndt disse i Fortællingen om de nærmere Omstændigheder ved hans Bortgang just heller ikke stemme overens. Den aalborgske Biskop Jens Bircherod har i sine Optegnelser til hans Tids Historie y), ved 8 Febr. 1670 følgende derom: "Den navnkun-
 "dige J. F. Burri, som sig paa en Tid lang i
 "Kiøbenhavn havde opholdt og vaaren hos Kong
 "Friderich i stor Græde og Æstime, vilde obtrudere
 "Hs. Maj. sin Guur, i og foreskrive de andre Me-
 "dicis visse Recepter mod Kongens Sygdom, men
 "den gamle Dr. Povel Noth og de andre Docto-
 "res satte sig der heftig imod. Hvorfor han,
 "(efterdi han desforuden var hos Kronprindsen,
 "som siden blev Konge, ikkun i ganske slet Kredit)
 "blev malcontent, og, saasnart Landen var
 "af Majestæten, rejste i en Skynding over til
 "Everrig" - Næsten det samme forekommer hos
 en tydsk Avisfriver fra den Tid z). I en hol-

y) Blant det kongel. danske Gesellskabs Haandskrifter.

z) Diarium europæum 1670. Febr. p. 272, hvor her siges at han holdt en Conference med 5 kongelige Læger paa latin og italiensk, og efter den begjærede sin Afseed. At det virkelig var selsk. Disputas mellem ham og een af de kongelige Læger om

landsk Avis æ) læses derimod: at han efter lang Solliciteren endelig fik Pas af den unge Konge, som ei vilde see ham, at han d. 9 Febr. ved Portens Aabning (altsaa inden Kongen hensov?) forlod Byen for at undgaa Vøbelens Overfald, der to Dage tilforn havde været ved hans Dør, vilde have ham ud og havde afskieldet ham for

Engdommens Behandling, sees af følgende Citat i hans Hippocrates chymicus p. 133: "Cum Simon Pauli contra me pugnet sustinendo, quod esset una eademque via emittendi sanguinem sine in pede, sine in brachio celebraretur phlebotomia, occidit Regem Fridericum tertium, quæ peracta in cubitu, alio tempore in aliis diversæ complexionis, sed simili morbo laborantibus, sanavit." Om Kongens sidste Sygdom og Død findes følgende i Holbergs Danm. Hist. III. S. 69. 4. "På Nattetsider mellem den 16de og 17de Febr. befom Hs. Maj. et Anfald af Colica, hvorudover Medici bleve sammensatte, hvilke med Medicamenter brugte det saa vidt, at han fandt den 18de en temmelig Børing, havde ogsaa efterfølgende Nat en god Svite og Søvns men Dagen derefter, fandt han sig saa svag, at han blev berøvet, og strax derefter som et Lys meget sagte udsukkedes."

b) Hollandske Mercurius, 4to. 1670, Febr. p.

en Landløber der havde kofket Kongen 100000 Rdlr. o. s. v., at han flygtede over til Sverrig og derfra til Tydskland. Det var nu hans Agt at forsøge sin Lykke i Constantinopel. Men da man, formedelst Uroelighederne i Ungarn havde et vaaget Die med alle som reiste der igiennem, blev han d. 22de April i en Bye i Mähren, hvorhen han med to andre var ankommen paa sin Flugt, da man erfarede hvo han var, anholdt som mistænkelig, og sendt til Wien ö). Herfra blev han, efter den pavelige Nunciuss's Forlangende udeliveret til det pavelige Hof, dog med den af Keiser Leopold, som han havde helbredet fra Birkningen af Gift, udtrykkelig tillagte Betingelse at han skulde beholde Livet a). I Rom blev hans Proces paa nye foretaget, han affvor sit forrige

ö) Garmanni & aliorum viror. cl. Epistolar. Cent. Rostoch, 1714. 8. p. 251-52. Archiv für Geogr. Hist. Staats- und Kriegskunst. Wien. 1811. 4. No. 110-15, hvor der findes en høist mærkelig Opsats af Borro selv om hans Anholdelse og alt hvad der foregik mellem Reiseren og ham, som kan tiene til at berigtige Udelung l. c. S. 108 og som overhoved viser B. fra et fordeeltigere Syn end det hvori man ellers er vant at see ham.

a) Wiener Archiv 2c, S. 487.

Riesterle, og blev i October 1672 dømt til evigt Fængsel b). Ved en lykkelig Kur paa en fransk Hertug og ved Intercession af hans gamle Belynderste Dronning Christina, som i Rom fornyede deres Bekjendtskab, lykkedes det ham vel at erholde nogen Lindring i sit Fængsel, men efter hendes Død 1689 blev han igien holdt strængere c). Maaſkee var det Dusket om at gienvinde den Skygge af Frihed han ved dette Dødsfald havde tabt, og at berede sig en noget blidere Stilling i de faae Aar han kunde have tilbage, der vakte den beſynderlige Idee hos ham, at ansøge om formelig Afſkeed fra sin Tjeneste hos Frederik den tredje, 20 Aar efterat denne havde forladt Verden og B. selv Danmark. Den fik han og afſattet i Udtryk, som viſe at Christian den femtes kongelige Hierte efter 20 Aars Forløb intet videre Nag bar til en uheldig Olding, hvem hans Fader engang havde ſkænket sin Tillid,

b) Dette anmeldte Worthing i sin Danske Mercurius 1672 S. 252, ſaaledes:

"Den vrangte Kærdoms Feil, som Worrti før vedhengde,
Den haver han til Rom (thi Roden hannem trængde)
Gienkalbet nyligen, og nu vil uden Skæmt
Catholiff være ſlet: er dog til Fængsel dømt.

c) Ubelung l. c. S. III.

Kjont han selv havde fundet sig dengang foranlediget til at unddrage ham sin Yndest. Dette til Borros Biographie vigtige Afstykke er dateret Kbhvn d. 6 December 1690, og lyder saaledes d):

Dimissio pro Francisco Josepho Burrho.

"Nds Chr. V. . . . Omnibus & singulis hæc Nostras Regias literas visuris, constare volumus, prænobilem virum, grate Nobis dilectum, Franciscum Josephum Burrhum, natione Italum, Divo Parenti Nostro, Dömno Fridérico III. Regi Daniæ, Norvegicæ immortalis memoriæ, in re medica, aliisque scientiis triennium & amplius e) sese addixisse atque eo munere ipsi singularem fidem, industriam, atque in rebus agendis dexteritatem comprobasse, cum vero post gloriosum Domini Parentis Nostri ex hac vita discesum dictus Franciscus Josephus Burrhus humil-

d) I det Schl. Holst. Lanens. Cancellies Archivs Registranter hvorfra jeg ved Hr. Archivarius Schrmanns Gødhed har faaet den, tilligemed det originale Udsæst, meddeelt.

e) Dette er urigtigt; af det ovenstaaende have vi seet, at han ikke var fuldt 2½ Aar i Kjøbenhavn.

lime Nobis exposuerit, se in animum induxisse *) hinc emigrandi, et domicilium apud alias gentes constituendi, Nos eundem gratiose dimisise. Quod cum ita se habeat, omnibus & singulis, qui hisce compellabantur, prædictum Franciscum Josephum Burrhum de meliori nota, pro cujusque status ac conditionis ratione respective, amice, clementer ac clementissime commendamus, ab iisdemque petimus et requirimus, ut ipsum omni favore et quibusvis aliis amicitiae et humanitatis officiis prosequantur. Facient eo rem Nobis pergratam, quam data occasione respective amicitia, benevolentia et gratia Nostra regia compensare non intermitteremus. In quorum fidem præsentis manu Nostra subscriptas, sigillo Nostro Regio firmari iussimus."

Uvíst er det om denne Ufskeed fra en protestantisk Konge virkede hos den rommerske Inquisition til nogen Forbedring i Borros Stilling,

*) I Udtækket har der først staaet: "Cum vero . . . discessum Nobis dignus visus fuerit, quem gratia Nostra Regia porro prosequeremur, ejusque opera ulterius quoque uteremur." Men dette er igien udstrøget og forandret til Dvenstaaende.

men i Fængselet paa Engelsborg forblev han til sin Død den 20 Aug. 1695 g).

Saaledes endte denne mærkelige Mand, om hvem Eftertiden maaskee vilde have fældet en gunstige Dom, dersom han havde været mere omhyggelig for at nedlægge sine Ideer og Erfaringer i trykte Arbejder. Men han har kun efterladt sig lidt af det Slags og adskilligt som bærer hans Navn, har han neppe havt nogen Deel i h). De af hans Skrifter, som udkomme hans Ophold i Danmark, ~~er~~ følgende:

I. Francisci Josephi Burrhi Epistolæ duæ I. De Cerebri ortu & usu medico. II. De artificio oculorum humores restituendi, ad Th. Bartholinum. Hafniæ, prostant apud Dan. Pauli S. R. M. Bibliopolam 1669. 4. Pagg. 68.

Udgiveren Bartholin har dediceret Skriftet til Friderik III. paa hvis Bekostning det udkom. Desſindeholder meer end Titelen lover, nemlig a) et Brev fra Bartholin til Borro dat. Hagested

g) Adelung. S. 112.

h) Adelung. S. 112. = 13 findes en Fortegnelse paa hans Skrifter.

10 Mart. 1668 de cerebri substantia pingui, b) fra Borro til Barth. Kbhvn. 24 Jan. 1669 de cerebri ortu & usu medico. c) Fra Th. Barth. til B. Hagested 30 Jan. 1669 de oculorum suffusione. d) Fra B. til Th. Barth. Kbhvn. 14 Febr. 1669 De artificio oculorum humores restituendi. e) Ufbildning af nogle Instrumenter til B. Siens operationer. Til Slutning følger det ovenfor omtalte latinske Digt af D. Borch om denne Operation og følgende fire Stropher Ad Danos af Borro selv.

"Pax bellumque docent Danos gentem esse
deorum,
quam eingunt lauru Mars & Apollo sua,
Tu Friderice caput ternis redimite coronis,
hanc regis Imperii proximus arte Jovi."

Indholdet af denne Correspondence anmeldtes i Journal de Scavans 1669. p. 540 og i Philosophical Transactions 1670. No. 64. p. 2081. Den lærde Kielske Archiater S. D. Major udgav herimod "Consideratio physiologica occurrentium quorundam in nuper editis Epistolis duabus Dn. Franc. Jos. Burrhi de Cerebro & oculis ad D. Thom. Bartholinum scriptis. Kiel. 1669. 4. som jeg blot kiender af Molleri Cimbria literata II. p. 512 og af en Prøve deraf, som er anført i "Relatio fidei, actionum ac vitæ Burrhianæ 1670. 8. fol G. 2. Borro havde besluttet at besvare disse Indvendinger i en ny Udgave af selve Brevene, som formedelst hans Afreise ikke kom i Stand. T. Bartholini Acta. Vol. I. p. 262.

2. La Chiave del Gabinetto de Cavagliere Gioseppe Francesco Borri Milanese, col favor della quale si

vedono varie lettere scientifiche, chimiche, e curiosissime con varie Istruzioni politiche, ed andre cose degne di curiosita, e molti segreti bellissimi. Aggiuntavi una Relazione esatta della sua vita. In Colonia, appo Pietro del Martello, 1681 8. Pagg. 380.

Den ubekjendte Udgiver har forudskillet en ironisk Dedication til Borro. Skriftet selv er i Form af en Dialog mellem to romerske Adelsmænd, med nogle indstrøede Breve af Borro som angaae hans Dienkuurer, hymiske Sager, Elementaraander o. s. v. Da Ideerne om de sidste fremme ~~alders~~ overeens med dem, som forekomme i Le Comte de Gabalis, ou Entretiens sur les Sciences secretes (af l'Abbé de Montfaucon de Villars). Amsterdams 1671. 12. og siden flere Gange udgivet, have nogle antaget, at denne har øst sit System af ovennævnte Borros Breve, som kunde have været ham bekjendte i Haandskrivt (Catalogue des Livres du Cabinet de Mr. de Boze p. 101. Balnage Annales des Provinces unies I. p. 647); men rimeligere er det dog, at en anden har opfugt de Villars'ske Ideer, og søgt at skaffe dem bedre Afstræk, ved at laane dertil et saa bekjendt Navn som Borros. Dette bestyres ved Dateringen af de B. tillagte Breve, nemlig p. 60, Kiøbenhavn 16 Maj 1666; p. 113, 11 Jul. 1666 og p. 157, 7 Aug. 1667 da vi vide, at han ikke før i Septbr. eller Octbr. sidstnævnte Aar anskom til Kiøbenhavn (jfr. Adlung l. c. S. 106).

3. Istruzioni politiche del Cavaliere Giosepe Francesco Borri

Milanese. Date al Rè di Danimarca in Colonia appo Pietro del Martello 1681. 8. Pag. 255.

Uden Fortale begynder det med en kort Notice om Borros Ophold i Kiøbenhavn, hvor han siges at have viist sig som en Mand af Duelighed i den offentlige Beskrivelse, hvorfor han og opsatte disse Regler for Kongen. "Qui nescit fingere, nescit regnare" er den første af disse aldeles trivielle politiske Maximer, som ere oplyste med Exempler af den ældre og nyere Historie, men hvori intet findes, som kan siges at have Hensyn til den danske Stat. Man feiler vist altsaa ikke ved at antage dette som det foregaaende Product, for blot Forlægger-speculationer, hvori Borro ingen Deel har havt.

4. Hippocrates chymicus seu Chimie Hypocratice Specimina quinque a Francisco Josepho Burrho recognita, et utriusque facultatis medicæ Professori maximo Olao Borrichio dedicata; accessit brevis Quæstio de circulatione sanguinis. Colonie, Typis Petri van den Dyck, prokant Bruxellis apud Philippum Vleugart: 1690. 8. Pagg. 148.

Et Exemplar af dette Skrift findes i den Hielmstiernske Samling paa det store kongelige Bibliothek, og maa være en stor literarisk Eidelighed, da hverken Zøcher, Mazuchelli eller Adelung have kjendt det. Udentviol har Tilfældet bragt Borros Haandskrift i Hænderne paa een, som har ladet det trykke uden videre tilføjet Notice. At det virkelig er af B, ere der uomstødelige indvortes Kriteria for. Han taler p. 67 om Norges Sølv og Guldfrembringelse, p. 68 om at Bønderne i Norden ønske Tordenveir og Svovldunster for Kornets Skyld, p. 118: 19

om sine Kurer i Amsterdam og Lybfland, og p. 133 om sin Strid med Simon Pauli angaaende Friderich III. sidste Sygdom, hvilken Strid ovenfor er anført. Pag. 18, 107 omtaler han nogle andre chymiske Værker, som man kunde vente sig fra ham. Overhoved indeholder dette Skrift en stor Mængde chymiske og medicinske Ideer og Erfaringer, som maaskee fortiente en Sagkyndigs nøiere Prøvelse.

T i l l æ g.

Red. ~~en~~ Feiltagelse er S. 19 i Anm. ö), følgende udeladt: Maaskee den samme, der senere viiste sig i Sylland; s. Erik Rosenkrantz (ogsaa en Dilettant i Chymien. ist. Bartholini Carmina p. 202) hans Brev til Ole Borch i Danske Bibliothek VIII. S. 500. At ellers Meeningerne om B. dengang vare deelte i Danmark, sees saavel heraf, som af et Brev fra Dr. Med. Jacob Holst i Tønningen til Bartholin. Epp. Cent. IV. p. 279.
